॥ ३३ ॥ मनसइति यथातेजोगुणोरूपंस्वाश्रयसहितंसूर्यानुगृहीतेनचक्षुषागृह्यतेएवंमनोगुणश्चिंतास्वाश्रयसहिताचेतनाधातुनाजीवेनानुगृहीतयाप्रज्ञयाप्रकृष्टज्ञम्याधीवृत्तिविशेषणगृह्यते मनोज्ञानेइतिगुणगुणिनोर्मनश्चित्तयोरभेदाभिप्रायेणोक्तं ॥ ३४ ॥ एवंबुद्धिरध्यवसायेनस्वरूपेणगृह्यते एवंमहान्ज्ञानेनशुद्धसत्वरूपेणस्वरूपेणैवगृह्यतेनतुकरणांतरेणइंद्रियवत् तत्रहेतुः निश्चित्यग्रहणादिति यथारूपदर्शनेनकार्येणचक्षुरिंद्रियमस्तीतिज्ञायतेनतुगृह्यतेऽतींद्रियत्वात् एवंबुद्धिमहांतौइदमित्थमेवेतिअस्मीतिचैवंरूपेणनिश्चयेनलिंगेनैवतयोःस्वरूपंव्यक्तंवस्तुतस्त्वव्यक्तमेवइंद्रियत्ववदतींद्रियत्वात् ॥ ३५ ॥ एवंबुद्धेश्चक्षुर्वदतींद्रियत्वंसूर्यवत्स्वप्रकाशत्वंचोक्तंयस्तुतांगृह्णातितमाह अलिंगेति लिंगद्वाराग्रहणंबुद्ध्यादेरुक्तंक्षेत्रज्ञस्यतुनतथास्वयंज्योतिष्ट्वादित्यर्थः ज्ञानलक्षणउपलब्धिमात्रस्वरूपःनतूपलब्धिलिंगःअलिंग

आकाशस्यगुणोह्येषश्रोत्रेणचसगृह्यते॥ श्रोत्रस्थाश्चदिशःसर्वाःशब्दज्ञानेप्रकीर्त्तिताः॥३३॥ मनसश्चगुणश्चिंताप्रज्ञयासतुगृह्यते॥ हृदिस्थश्चेतनोधातुर्मनोज्ञानेविधीयते ॥ ३४॥ बुद्धिरध्यवसायेनज्ञानेनचमहांस्तथा॥ निश्चित्यग्रहणाद्व्यक्तमव्यक्तंनात्रसंशयः॥३५॥ अलिंगग्रहणोनित्यःक्षेत्रज्ञोनिर्गुणात्मकः॥ तस्मादलिंगःक्षेत्रज्ञःकेवलंज्ञानलक्षणः॥ ३६॥ अव्यक्तंक्षेत्रमुद्दिष्टंगुणानांप्रभवाप्ययं॥ सदापश्याम्यहंलीनोविजानामिशृणोमिच ॥ ३७॥ पुरुषस्तद्विजानीतेतस्मात्क्षेत्रज्ञउच्यते॥ गुणवृत्तंतथावृत्तंक्षेत्रज्ञःपरिपश्यति॥ ३८॥ आदिमध्यावसानांतंसृज्यमानमचेतनं॥ नगुणाविदुरात्मानंसृज्यमानाःपुनःपुनः॥ ३९॥ नसत्यंविंदतेकश्चित्क्षेत्रज्ञस्त्वेवविंदति॥ गुणानांगुणभूतानांयत्परंपरमंमहत्॥ ४०॥ तस्माद्गुणांश्चसत्वंचपरित्यज्येहधर्मवित्॥ क्षीणदोषोगुणातीतःक्षेत्रज्ञंप्रविशत्यथ॥ ४१॥ निर्द्वंद्वोनिर्नमस्कारोनिःस्वाहाकारएवच॥ अचलश्चानिकेतश्चक्षेत्रज्ञःसपरोविभुः॥ ४२॥ इतिश्रीमहाभारतेआश्वमेधिकेपर्वणिअनुगीतापर्वणिगुरुशिष्यसंवादेत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः॥४३॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

त्वात् ॥३६॥ क्षेत्रज्ञपदमपिक्षेत्रोपलब्धिमात्रवाचिनतुतदुपलब्धृवाचीत्याह अव्यक्तमिति अव्यक्तंउद्दिष्टमुपक्रांतंक्षेत्रं तथागुणानांकार्यरूपाणांउत्पत्तिप्रलयंच प्रभवाप्ययमितिसमाहारः अहंसाक्षी लीनःस्वाध्यस्तेनकर्त्राच्छादितत्वात्अग्राह्यः क्षेत्रलिंगस्थमितिपाठेक्षेत्रलिंगेस्थूलसूक्ष्मशरीरेस्थितंगुणानांसत्वादीनांउत्पत्त्यादिनाज्ञेयंअव्यक्तंलीनमप्यहंपश्यामि ॥ ३७ ॥ गुणवृत्तंप्रकाशप्रवृत्तिमोहादि ॥ ३८ ॥ तदेवआदिमध्यावसानांतंउत्पत्त्यादिनाबद्धं अंतशब्दोबद्धत्ववाची अतिअदिवंधनेइत्यस्यरूपं सृज्यमानंचगुणवृत्तमेव सृज्यमानाइति परिणामिनःकूटस्थंनपश्यंत्यपितुकूटस्थएवतान्प्रकाशयतीत्यर्थः ॥ ३९ ॥ सत्यंआत्मानं गुणभूतानांभोग्यानां पंचम्यर्थेषष्ठी तेभ्योयत्परंसत्यमितिसंबंधः ॥ ४० ॥ गुणान्दृश्यान् सत्वंबुद्धिंदर्शनेकरणभूतां परित्यज्यक्षेत्रज्ञंपरमात्मानंविशति ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥७॥

Digitized by Google